

23. Мицько І. До історії Львівських церков / І. Мицько // Львів. Історичні нариси. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1996. – С. 90–102.
24. Сkochиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус / Ігор Сkochиляс. – Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2010. – XXIV, 832, [16] с.
25. Сkochиляс І. Єпископ Львівський, галицький і кам'янецький Єремія (Свистельницький, 1668–1676) / І. Сkochиляс // Генеалогічні записки. Збірник наукових праць. – Львів, 2010. – Вип. 8. – С. 70–74.
26. Тимошенко Л. Ставропігія церковних братств у контексті Берестейської унії. Історіографічний аспект / Л. Тимошенко // Confraternitas. Ювілейний збірник на пошану Ярослава Ісаєвича. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2006–2007. – С. 250–267. – (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність ; вип. 15).
27. Титов Ф. И. Русская Православная Церковь в польско-литовском государстве в XVII–XVIII вв. (1654–1795). Опыт церковно-исторического исследования : в 2-х т. / И. Ф. Титов. – К. : Изд. С. В. Кульженко, 1905. – Т. 1 : Западная Русь въ борьбе за веру и народность въ XVII–XVIII вв. – X, 394 с.
28. Фіголь В. Церковні братства Галицької Гр. кат. Провінції у XVIII ст. / В. Фіголь // Богословія. Тримісячник. – Львів, 1937. – Т. XV. – Кн. 4. – С. 243–252.
29. Шараневич И. Иосиф Шумлянский, русский епископ Львовский от 1667 до 1708 г. / И. Шараневич // Временникъ института ставропигийского на рокъ 1897. – Львовъ, 1896. – С. 63–73.
30. Marusyn M. Die im Jahre 1700 Endgültig vollzogene Union der Lemberger Erarchie / M. Marusyn // Український технічно-господарський інститут : наукові записки. – Мюнхен, 1966. – Т. XI. – С. 36–62.

УДК 94(477.8)“17”

Юрій СТЕЦИК,
м. Дрогобич

МОНАСТИРСЬКІ ФІЛЬВАРКИ ПЕРЕМИШЛЬСЬКОЇ ЄПАРХІЇ (XVIII ст.)

На підставі актової та майнової документації визначено економічні засади функціонування монастирів. Окреслено основні джерела формування фільварків та питання судових суперечок за їх збереження.

Ключові слова: *фільварок, грошова рента, панщина, заставні та дарчі записи, провізія.*

Stecyk Y. Monastic Filvarky Przemyśl diocese (XVIII c.). *On the basis of forensic and property documentation defines the economic principles of functioning monasteries. The basic sources of manors and litigation issues for their safety.*

Key words: *grange, cash rent, boon, mortgages and darchi records provisions.*

Постановка проблеми. Вивчення історії монастирів не можливо без окреслення їх матеріальних джерел функціонування. Зокрема, прибутки від монастирських землеволодінь створювали матеріальні можливості для утримання чернечої братії. Наявність міцного економічного підґрунтя дозволяло монахам не перейматися матеріальними потребами, а цілком присвячувати себе духовній праці: проведення реколекцій, місій, відправлення богослужінь для потреб християнської спільноти. Чим міцнішою була матеріальна база монастирів, тим різноманітнішими були напрямки діяльності монастирів у розвитку духовної культури: утримання шкіл, видавництв, шпиталів, іконописних та рукописних майстерень тощо.

Тож розглянемо на прикладі Перемишльської унійної єпархії XVIII ст. особливості створення економічного підґрунтя для функціонування василіанських монастирів.

Аналіз досліджень. Під час вивчення історії Перемишльської єпархії як православного, так і унійного періодів її діяльності, дослідники основну увагу приділяли окресленню земельних маєтностей перемишльських владик, які іноді прагнули розглядати володіння окремих монастирів як складову частину катедральних маєтків [4; 5; 25; 26].

Дослідники історії Чину Святого Василя Великого (далі ЧСВВ) у своїх узагальнюючих працях основну увагу звертали на інституційний розвиток чернечих спільнот, роблячи основний акцент на вивченні первинної функції монастиря – як осередку збереження та поширення основ християнського вчення [1; 9; 10].

Мета статті. Обрана нами проблема спеціально не розглядалася в церковній історіографії. Тільки загальні описи монастирських господарств подано у спеціальних краєзнавчих розвідках та узагальнюючих працях з історії церкви [2; 11; 12; 13].

Виклад основного матеріалу. До нашого часу зберігся цілий корпус джерел майнової та актової документації: протоколи візитацій, інвентарні описи рухомого та нерухомого майна, рішення юридичних інституцій з приводу вирішення майнових суперечок (духовного суду Перемишльської унійної Консисторії, Перемишльського гродського суду та віце-адміністраторського суду Самбірської економії) другої половини XVIII ст., який дозволяє реконструювати процес формування та діяльності монастирських фільварків. Адже в монастирській канцелярії значна увагу зверталася на ведення та збереження майнової документації, яка була необхідна для захисту монастирських володінь.

Економічним підґрунтям для функціонування василіанських згромаджень на теренах Перемишльської єпархії були монастирські фільвар-

ки з грошовою рентою і панщиною та капітали разом із процентами. Проте головною стабільною базою для більшості монастирів єпархії були фільварки. Тож зупинимося на описі монастирського фільварку, до якого належали господарський двір та землеволодіння. На підставі документів можемо говорити про те, як виглядало подвір'я монастирського фільварку. Зокрема, на цьому подвір'ї знаходились різні господарські приміщення, призначені для зберігання врожаю (шпихлір, комори), утримання свійських тварин (стайня, конюшня, хлів), складання робочого реманенту (возівня, шопа), ведення різного роду підсобних промислів (кузня, майстерня, броварня, сушарня, пекарня). Головними галузями монастирського фільваркового господарства були рільництво, тваринництво та дрібні промисли й ремесла [17, 334–336].

Основними сільськогосподарськими культурами, які вирощували на монастирських полях були жито, пшениця (озима та яра), овес, просо, ячмінь, горох, біб. Розводили корів, телят, волів, свиней, овець, коней та дрібну птицю (курей, гусей, індиків) [17, 316–316зв.].

Монастирські землеволодіння, які охоплювали пасовища, луки, ріллю, городи, зазнавали постійних змін, оскільки формувалися як із фундацій, так і з дарчих та заставних записів на користь монастирів [17, 577–580зв.]. Саме різні розміри монастирських землеволодінь дають підстави поділити обителі на великі та дрібні.

Згідно з майновою документацією для великих монастирів (Лаврів, Спас, Добромиль) характерна наявність монастирських землеволодінь у різних місцевостях. Так, Лаврівський монастир станом на 1764 р. мав свої фільварки в сс. Висоцькому Вижньому, Мокрянах, Шашаровичах, Лініні Великій та Малій, Великому Потоці, Нанчілці, Волошинові, Підлісках, Ляшках [7, 1–4]. Відповідно, і Добромильський монастир посідав значні частки землеволодінь у місцевостях Букова, Махнове, м. Угнів, Челятичі, Креховець, Комарники, Попелі, Мельничне, Турка, Боберка, Дидова, Журавне, Угерці, Радловичі, Котів, Ступниця, Рудники, Топільниця, Буньовичі, Дранчаківка [16, 8 зв.].

Спаський монастир мав значно менше фільварків: Бусовиська, Сушиця Велика, Терло [8, 1]. Згодом у процесі об'єднання малих монастирів із більшими їхні фільварки розширилися за рахунок резиденцій у Біліні Великій (для Лаврова); Наклі, Перемишлі, Рибнику, Стрию, Улючі (для Добромиля); Топільниці (для Спаса); Летні, Дерезичах (для Лішні) [1, 24–25].

Більшість же дрібних монастирів були обмежені землеволодіннями в межах своєї місцевості. Так, наприклад, монастир у Біліні Великій посідав ґрунти, даровані та заставлені представниками місцевого дріб-

ношляхетського роду Білинських, які виступали постійними ктиторами тієї ж обителі [17, 572–573]. Типовою була ситуація в інших монастирях єпархії Топільниці, Дерезичах, Летні, Стрию.

До нашого часу дійшло ряд судових справ, пов'язаних із монастирськими землеволодіннями. У той час поширеною була практика надання монастирського землеволодіння в оренду, зумовлена, очевидно, розкиданістю ґрунтів у різних місцевостях, зокрема заставних, які надавалися у тимчасове використання, та малою кількістю підданих, які не в змозі були обробити всі посілості. Однак досить часто траплялися випадки, коли орендарі монастирських землеволодінь відмовлялися сплачувати встановлені провізії (проценти від вартості ґрунтів). Так, приміром, у 1766 р. перемишльський духовний суд розглянув судовий позов о. Габріеля Кудичинського, ігумена Топільницької резиденції, про несплату оренди посесорами монастирських землеволодінь пп. Яном Вишневським та Олександром Нановським. Суд зобов'язав вищезгаданих посесорів сплатити до монастирської каси борг у сумі 16 зл [24, 202–203]. Таким чином, монастирські землеволодіння передавалися в оренду місцевим шляхетським родам, які часто їх привласнювали. Відповідно управителі обителей вимушені були вдаватися до судових клопотань про повернення своїх ґрунтів. Протягом XVIII ст. такі судові скарги подано проти різних представників родів Копистинських, Дверницьких, Винницьких, Яворських. У більшості випадків після довготривалих розглядів суд задовільняв клопотання монастирів на їх користь. Так, наприклад, у 1742 і 1746 рр. перемишльський гродський суд поновив Топільницький монастир у правах на володіння місцевостями, званими Грицанівка, Литівка, які знаходилися в с.Топільниця [17, 580].

Траплялися випадки, коли монастирі вступали в судові суперечки із адміністраторами Самбірської економії, які свавільно привласнювали їхні землеволодіння. Впродовж XVI – XVIII ст. Лаврівський монастир постійно перебував у судових суперечках з адміністраторами економії: 1587 р. – позивав перед Львівським гродським судом на Петра Слоновського, держателя Самбірщини, за насильне привласнення монастирських володінь та знищення їхніх меж; 1620 р. – на прохання Атанасія Крупецького, перемишльського єпископа, Сигізмунд III притягує до відповідальності Миколу Даниловича, самбірського держателя, за привласнення монастирської землі. Ця судова справа тривала декілька десятків років і навіть після смерті М. Даниловича вже з його синами, які також завдали не однієї шкоди монастиреві, вдираючись у його посілості, особливо привласнивши гору та ліс, звані «Іванівка». 1637 р. монастир провадив судову справу із Г. Лігезою, державцем Самбірської

економії про утримання монастирських підданих із с. Нанчілка Велика; 1651 р. – о. Венямин Стебельський, ігумен Лаврівського монастиря, отримав повернення частини монастирських земель від Самбірських старостів [2, 40–48].

Проте в судових справах знаходимо також і позови, скеровані проти монастирів. Так, наприклад, 1680 р. до Перемишльського гродського суду було подано скаргу від п. Мартина Матчинського, Грабівського королівського конюшого та посесора с. Ляшки, проти Лаврівського монастиря. Предметом оскарження стали землеволодіння, які нібито свавільно привласнив Лаврівський монастир. Для розгляду позову створено королівську комісію, яка, вивчивши уважно документацію, зокрема привілей кн. Лева про дарування Лаврову земель та підданих в с. Ляшки, склала із цього приводу акт про належність цих ґрунтів до Лаврівського монастиря [15, 1719–1721].

Значно менша частина землеволодінь фільварку перебувала в користуванні монастирських підданих, яких було недостатньо для обробітку земель. Зокрема, Летнянський монастир мав 12 загородників, які використовували тільки 9 моргів 158 сажнів ґрунту, тоді як сумарні розміри монастирських землеволодінь склали 79 моргів 1470 сажнів [17, 78].

У більшості монастирських фільварків у другій половині XVIII ст. найпоширенішою була така категорія підданих, як підсадки. Тільки де-не-де траплялися загородники, халупники, комірники. Чисельність підданих прямо пропорційно залежала від розмірів монастирських землеволодінь. У більших монастирях вона становила в середньому від 70 до 150 залежних селян, тоді як у дрібних чернечих осередках коливалася від 5 до 30 селян [17, 370].

Встановлення регламентації повинностей для підданих залежало від розмірів монастирських землеволодінь, які надавалися їм у володіння. Відповідно, у більших монастирях накладалося більше повинностей, аніж у дрібних. Розмір повинностей визначала категорією залежності. Розглянемо дану проблему на прикладі регламентації повинностей для підданих Добромільського монастирського фільварку в с.Букова станом на 1764 р., доповнивши їх певними відмінностями з інших обителів єпархії. Зокрема, запроваджувався такий розподіл:

1. Підсадки, які посідають чверть поля та більше, повинні своїм тяглом або піше відпрацьовувати по 3 дні панщини на тиждень влітку (від Св. Івана до Св. Покрови) та по 2 дні взимку. Також вони зобов'язані надати до монастиря натуральний оброк, до якого входило 2 корці вівса, 16 гарнців хмелю, 1 гуска, 1 поросля, 2 курки, 15 яєць, та випрясти по 1 штуці мотків пряди або ж сплатити грошовий чинш у розмірі 4 зл. 18 гр.;

2. Підсадки, на півчверті поля, повинні відробляти половину вищевстановлених повинностей;

3. Халупники та загородники, які мали тільки город, повинні відробляти по півдня панщини на тиждень як влітку, так і взимку, випрясти по 1 штуці мотків та сплатити грошовий чинш у розмірі 6 зл.;

4. Комірники виконували обов'язки монастирської обслуги, яка несла певні служби на фільварку (господиня, мельник, пастух, броварник, пасічник, коваль, столяр). Вони проживали тут же на фільварку в монастирських приміщеннях, не маючи ніяких земельних наділів [17, 312зв.].

По різних монастирях розмір панщини коливався від 1 до 3 днів на тиждень як тяглих, так і піших. Також траплялися відмінності у визначені кількості мотків прядива, від 1 до 6 штук. У деяких монастирях повинності доповнювалися встановленням державних шарварків, наприклад, проведення ремонту доріг. Зокрема, в Спаському монастирі було передбачено виконання ряду додаткових робіт і на користь самого монастиря. Так, монастирські піддані с. Спас зобов'язувалися мочити коноплі, витирати їх на прядиво та вичісувати, приходити для очищення вимолоченого збіжжя, чистити рови для спрямування води на млин, возити власними фірами ліс для опалення та на матеріал [17, 331зв.].

Із судових актів довідуємося про виникнення конфліктів між монастирськими підданими та управителями монастирських фільварків. У ролі управителя виступає вікарій або ж економ монастиря, які переважно є постраждалою стороною. Для прикладу, можемо розглянути судову скаргу, пов'язану із підданими монастиря в Білині Великій. У 1760 р. Сень Таратило із дружиною та своїм другим сином Василем і братом Гриньком Таратилом напали на ігумена монастиря о. Теофіла Теодорського, побивши його киями та руками, обізвавши «каналією». Приводом до цієї сварки послужили примушування сина Таратила, Івана, виконувати додаткові повинності зі своїми кіньми. Іван відмовлявся від цієї роботи, чим і спровокував побиття його о. Теофілом Теодорським. Відповідно, батько вирішив помститися за сина. До речі, згадаємо і про саму особистість Сеня Таратила, який часто вдавався до такої форми з'ясування стосунків. Так, ще перед цим інцидентом він тяжко побив Івана Конвіцького, який втратив через це здоров'я. Свідками в цій судовій справі виступала шляхтичі Петро Білинський, Олександр Білинський-Мелесевич як ктитори монастиря та підданий селянин Яцько Яремчик [22, 1–2].

У збірці судових справ Лаврівської обителі, пов'язаних із монастирськими підданими у фільварках Лаврові та Нанчілці, знаходимо відомості про напади і пограбування підданими монастирських фільварків,

про бунти та невиконання панщини, про несумлінне виконання робіт та повинностей, про побиття та кривди, вчинені поміж самими підданими [6, 1–10].

Траплялися конфліктні ситуації між монастирськими підданими та залежними селянами інших власників і сусідніми громадами. Так, у 1680 р. Яворський від свого імені та від імені монахів Лішнянського монастиря подав протестацію до перемишльського гродського суду проти Обремського, державця Лішнянського ключа. Він подав перелік королівських підданих в с. Лішня, які не допускали до користування лісом монастирських підданих, побивши їх киями [14, 840–845].

Такі непорозуміння призводили не тільки до завдання фізичних страждань підданих, але й до матеріальних збитків монастирським фільваркам. У 1760 р. до Перемишльських гродських актів внесено протестацію Лаврівської обителі на жителів с. Лінина Велика, які напали на монастирських пастухів. Під час нападу було побито палицями та камінням отця-прокуратора Даніеля, брата Йоахима та пастухів монастирських підданих Юрка, Івана і Федя Кухариків. Згідно із докладним описом, поданим у протестації, довідуємося, що це не був стихійний напад із метою пограбування, а зорганізований бунт громади с. Лінина Велика супроти монастирських управителів, які зазіхали на належні Лінині пасовища [21, 2].

Типовим у відображенні завданих монастирським фільваркам шкод виступає судовий позов Чернилявського монастиря. У 1772 р. о. Микола Гронзевич, чернилявський ігумен, подав скаргу до адміністратора Яворівської економії в справі шкод завданих мешканцями с. Чернилява на монастирських сіножатах. Відповідачем у цій справі виступає Івась Верхунів, який, зібравши ватагу парубків, загнав на нічліг коней на монастирську сіножатю та переночував на ній із неділі на понеділок. А коли у вівторок покошено сіножатю, то знову той же Івась Верхунів із парубками та із кіньми ночував із вівторка на середу на тій же скошеній траві та й коні траву покошену з`їли. А монастирські люди, заскочивши цих винуватців, забрали їхніх коней та замкнули до монастирської стайні на фільварку. Однак Іван Верхунів, будучи зухвалим хлопцем, напав на фільварок, вибивши двері в монастирській стайні, викрав коней та втік. Тому монастир скаржився на цього Івася Верхуна та просив про справедливе покарання [19, 3].

Часто предметом судових суперечок між обителями та приватними землевласниками були монастирські піддані. У 1731 р. до перемишльського гродського суду подана протестація оо. Інокентія Копистинського та Атанасія Лубинського із Топільниці проти А. Копистинського в

справі суперечки за підданого, який колись належав монастиреві. Очевидно, що часті привласнення підданих колишніми орендарями монастирських землеволодінь змусили топільницького ігумена видати лист про захист своїх підданих. У 1741 р. монастир подав маніфестацію до Перемишльського гродського суду проти шляхтичів Копистинських у справі використання монастирського півлану землі та його підданих [17, 577].

Натрапляємо також на судові позови проти монастирських підданих та обителі. Так, 1752 р. п. Кобильницький подав маніфестацію проти монастирських підданих с. Топільниця, які порушили межі його землеволодінь. 1756 р. відбулася судова суперечка між о. Василем Ісайським, парохом с. Топільниця, та ченцями Топільницького монастиря в справі прав пароха на парафіяльних підданих. Зокрема, зазначалося, що ігумен Інокентій, не маючи ніяких прав на використання парафіяльних підданих, залучав їх до роботи на монастирському фільварку. Однак ігумен заявляв, що, згідно із привілеями, монастир володіє правом використання трьох парафіяльних підданих с. Топільниця. Проте єпископський духовний суд, розглянувши скаргу, прийняв рішення про заборону їх використання для монастиря [23, 267–268].

Слід зауважити, що управителі монастирських фільварків піклувалися про своїх підданих: зокрема, 1782 р. монастир подав скаргу до самбірського старости на п. Глинського за утиски та обтяження монастирських підданих, які за орендним контрактом перебували у його тимчасовому підпорядкуванні [3, 3].

Основними джерелами поповнення чисельності монастирських підданих були дарчі та заставні записи ґрунтів для монастиря разом із прикріпленими до них підданими. У 1722 р. о. Інокентій Копистинський, будучи ігуменом Топільницького монастиря, записав свої успадковані родинні землеволодіння, які мали 6 підданих селян, на потреби обителі [18, 8].

Від ведення фільваркового господарства монастирі отримували прибутки, які в аналізованій нами період були малопомітними в порівнянні з грошовими надходженнями від капіталів (заставних записів). Зокрема, монастир у Білині Великій щорічно отримував 1000 зл. із праці робітників на монастирських землях [17, 65]. А Чернилявський монастир станом на 1782 р. із земель, що знаходились навколо обителі, отримав 74 зл., із праці 5 підданих, що виконували по 2 дні панщини на тиждень, 44 зл. 35 гр., від фундаційних землеволодінь «Подзече», які мали 4 підданих, 35 зл. 40 гр. [20, 13–13зв.].

Висновки. Отже, фільваркове господарство василіанських монастирів Перемишльської єпархії у XVIII ст. функціонувало завдяки різним видам землеволодінь (фундаційні, дарчі та заставні) та праці різних категорій залежних селян (підсадки, загородники, комірники) і найманих робітників (челяді). Основними галузями монастирського фільваркового господарства були рільництво, тваринництво та дрібні промисли. Наявність різних розмірів землеволодінь дозволяє класифікувати монастирі на великі та дрібні. Частина землеволодінь перебувала у посіданні підданих на яких накладалися різноманітні повинності. Інша частина, значно більша за розмірами, надавалася на орендних умовах у користування представникам дрібношляхетських родів Перемишльщини.

Відповідно, наявність таких поземельних відносин, спричинилася до різних судових суперечок, які виникали між монастирем та підданими, орендарями, громадами сіл і міст.

Насамкінець слід зауважити, що землеволодіння деяких розлогих монастирських фільварків були основним предметом тогочасних фінансово-кредитних операцій (оренда, обмін, застава, купівля-продаж), які розглядаємо докладніше в одному із параграфів цього ж розділу. Основними джерелами поповнень землеволодінь монастирських фільварків виступають фундації (заповіти, привілеї), дарчі та заставні записи, купівля-продаж.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ваврик М. (ЧСВВ). Нарис розвитку і стану Василянського Чину XVII – XX ст. Топографічно-статистична розвідка // Записки Чину Св. Василя Великого. – Серія II. – Секція I. – Т. 10. – Рим, 1979. – 180 с.
2. Голубець М. Лаврів (Історико-археологічна студія) // Записки ЧСВВ. – Т. II. – Вип. 1–4. – Жовква, 1927. – С. 30–69, 317–335.
3. Державний архів Тернопільської області. – Ф. 258. – Оп. 1. – Спр. 162. – Арк. 1–3.
4. Добрянський А. Истрия епископов трех соединенных епархий, Перемишльской, Самборской и Сяноцкой. – Львів, 1893. – 145 с.
5. Ісаїв П. Історія Перемиського єпископства східного обряду. – Філадельфія, 1970. – 53 с.
6. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів (далі ЛНБ ВР). – Ф. 3. – Спр. 116. – Арк. 192.
7. ЛНБ ВР. – 3(МВ). – Спр. 118/4. – Арк. 1–4.
8. ЛНБ ВР. – 3(МВ). – Спр. 1243/5. – Арк. 1.
9. Патрило І. (ЧСВВ) Нарис історії Василян від 1743 до 1839 р. // Записки ЧСВВ. – Серія II. – Секція II. – Т. XIII (XIX). – Рим, 1988. – С. 183–283.
10. Підручний П. (ЧСВВ) Василянський Чин від Берестейського З'єднання (1596) до 1743 року // Записки ЧСВВ. – Серія II. – Секція II. – Т. XIII (XIX). – Рим, 1988. – С. 93–182.

11. Ульяновський В., Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні. – В 3-х кн. – К., 1994. – 473 с.
12. Чернецький В. Монастырь оо. Василянъ въ Добромили // Книжечка Мисійна. – Ч.11. – Бережани, 1893. – С. 17–21.
13. Швед М. Спаський та Лаврівський монастирі – осередки духовності й культури в Галичині. – Львів, 2000. – 112 с.
14. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІАЛ). – Ф. 13. – Оп. 1. – Спр. 432. – Арк. 840–845.
15. ЦДІАЛ. – Ф. 13. – Оп. 1. – Спр. 433. – Арк. 1719–1721.
16. ЦДІАЛ. – Ф. 201. – Оп. 46. – Спр. 1916. – Арк. 8 (зв.).
17. ЦДІАЛ. – Ф. 201. – Оп. 46. – Спр. 1917. – Арк. 78; 334–336; 572–580 (зв.)
18. ЦДІАЛ. – Ф. 684. – Оп. 1. – Спр. 3016. – Арк. 8–9.
19. ЦДІАЛ. – Ф. 684. – Оп. 1. – Спр. 3140. – Арк. 3.
20. ЦДІАЛ. – Ф. 684. – Оп. 1. – Спр. 3144. – Арк. 13–13 (зв.).
21. ЦДІАЛ. – Ф. 856. – Оп. 1. – Спр. 176. – Арк. 1–2.
22. ЦДІАЛ. – Ф. 856. – Оп. 1. – Спр. 343. – Арк. 1–2.
23. Archiwum Państwowy w Przemyślu (dalej APP). – Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu (dalej ABGK). – Supl. – Syg.15. – S. 267–268.
24. APP. – ABGK. – Supl. – Syg.18. – S. 202–203.
25. Bendza M. Prawosławna diecezja przemyska w latach 1596–1681. Studium historyczno-kanoniczne. – Warszawa, 1982. – 268 s.
26. Bieńkowski L. Organizacja Kościoła Wschodniego w Polsce // Kościół w Polsce. – Т.ІІ. – Kraków, 1970. – S. 781–1049.